

QUAN L'AVI CISCO (BLANCH VERGÉS) FOU EL PRIMER ALCALDE DELS DIRECTORIS DE PRIMO DE RIVERA* (1 D'OCTUBRE DE 1923 - 20 DE MARÇ DE 1928). III PART

Francesc Blanc i Canyelles

Al pare, que en continuà el nom i la vocació municipal

Abstract: Studying one by one, the plenary sessions and permanent commissions minutes of the period, the historical exposition follows organization and municipal action fields, in chronological order. The rigorous Altafullian treasury management can be discovered, denying the antagonistic council republican accusations and fines^{**}; the care for the improvement and the maintenance of the heritage and the public space; the arrival of the telephone to town. Virtues that don't make forget about the continuous political servitude to Alfons XIII monarchy and his Directoris regime (military and civilian) that ended with the experience of the Mancomunitat of Catalonia (6th April 1914-20th March 1925)

Key words: heritage and the public space; telephone; political servitude; Directoris regime.

Resum: Estudiant una per una les actes dels plens i comissions permanents del període, l'exposició històrica segueix una classificació per àmbits d'organització i actuació municipals, dins dels quals l'ordre és el cronològic. S'hi descobreix la rigurosa gestió de la hisenda altafullenca, desmentint les acusacions i multes^{**} de l'antagònic ajuntament republicà; la preocupació per la millora i manteniment del patrimoni i espais públics; l'arribada del telèfon i l'enllumenat al poble. Virtuts que no fan oblidar la continuada servitud política a la monarquia d'Alfons XIII i al seu règim dels Directoris (el militar i el civil) que acabà amb l'experiència de la Mancomunitat de Catalunya (6 d'abril de 1914-20 de març de 1925)

Paraules clau: patrimoni i espais públics; telèfon i enllumenat; servitud política; Directoris.

El padró de 1925

De l'arxiu municipal, la llavors responsable catalogadora doctora Xusa Ortega em facilità la rectificació del cens amb data 1 de desembre de 1925; que fou aprovada a la permanent del 21 de març de 1926, exposada 15 dies i signada al cap d'un mes, el 22 d'abril, per alcalde i secretari. El cap provincial d'estadística Manuel Rodríguez Sancho el 31 de maig en certifica l'assentiment definitiu.

A finals de 1925 sumàvem 706 altafullencs de dret; per 712 de fet (16 transeünts—10 absents). Distribuïts en 192 habitatges i 358 dones per 348 homes. Desglossant per carrers:

Vila Closa: plaça de l'església: 2 habitatges amb 4 dones i 3 homes; c) Major: 3 amb 7+9; c) del Cup: 3 amb 7+4; c) la Placeta: 6 amb 12+8; c) del Forn: 8 amb 16+17; plaça del Pou: 4 amb 6+8; c) Nou: 8 amb 12+16; c) Nou: 8; c) Lleó: 8 amb 12+12; = 153 veïns (22,33%)

c) de Dalt: 43 habitatges amb 84 dones i 80 homes (23,22%)

c) de Baix: 22 amb 43+49. c) de sant Martí 5 amb 15+12.

La Barceloneta: 26 amb 47+40; plaça Nova: 2 amb 4+2

c) de l'Hostal: 17 amb 37+35 veïns

c) del Migdia: 14 amb 20+21. c) de Mar: 4 amb 7+9 (la casa pairal de l'alcalde consta com a full d'inscripció censal n°114)

“al defora”: 6 habitatges amb 11 dones i 11 homes.

El cens més significatiu de l'etapa, el de 1924, on són quantificats nominalment rendes, sous anuals o jornals diaris, ja el vaig buidar, publicat a “Altafulla”, de la Col·lecció La Creu de Terme de la vallenca Cossetània edicions (setembre de 2001). N'ocupa les pàgines 63-66, al volum compartit amb Maria Porter i Moix i Joan Carnicer Torrent. Convido a la possible relectura.

Ara puc afegir que pel registre de sortides municipal coneixem les declaracions jurades de blat i oli de Julià Rubinat, Ramon Blanch, Pau Ramon, Baldomero Boronat i Josep Salvat. Només de blat, Mèlit Recasens. Només d'oli, Salvador Cusiné, Magí Balsells, Antònia Bassas, Josep Punsoda, Jaume Salvat, Josep Vidal i sobretot Ignasi de Martí, amb premsa pròpia, havent de lliurar les xifres de la seva producció a més del delegat governatiu al Vendrell —com tots— al Ministeri de Treball.

Altafulla ocupava en l'agricultura fins a 80 famílies. I durant l'any 1924 havien passat per l'escorxador 638 caps de bestiar de llana i un centenar de porcí.

A la pàg. 87 del III luxós volum de la “Història d'Altafulla” del Dr. Salvador-J. Rovira i Gómez, dedicat a “L'edat contemporània (1869-1975)” podem seguir amb detall el creixement vegetatiu dels anys que ens impliquen; que fa un balanç de 78 naixements i 63 defuncions, amb un creixement de 15 altafullencs.

A la pàg. 99 podem conèixer la distribució per oficis dels 253 homes en edat laboral.

Defensa dels vincles amb El Vendrell

Sembla que el delegat governatiu al Vendrell estava qüestionat, circumstància que fa reaccionar els alcaldes i secretaris del partit judicial amb visita al governador civil per tal que “no sea alterado el cargo”. Som a la permanent del 4 de gener de 1925.

A mitjans de maig de 1927 el temor és a una nova divisió dels partits judicials —la de 9 d'abril desplegant la reial ordre del 17 de desembre anterior. Situaria Altafulla en el de TGN, per criteri de la sala de govern de l'Audiència del territori. L'acord municipal és demanar a l'Estat “que vuelva sobre su acuerdo y respete la cabecera del partido judicial en Vendrell”. Reproduïm els arguments: “desde hace un siglo pertenece” —des d'abril de 1834—; “en cuanto a distancias no es considerable la diferencia entre TGN i el Vendrell; la existencia del Registro de la propiedad en Vendrell, e infinidad de intereses creados al amparo y protección de la cabeza de partido así como la tradicionalidad”. I així seguim.

Els protocols i adhesions a la Monarquia

Arriba la data d'aniversari d'Alfons XIII i l'endemà, 24 de gener de 1924, el Ple acorda fer-li arribar un telegrama de felicitació. Que rep resposta d'agraïment el dia 30 del “Excmo. Sr. Jefe superior de Palacio” en nom de “S.M.”. Ambdós telegrams són posats en coneixement del delegat governatiu. Un exemple de l'intervencionisme jeràrquic.

La segona quinzena de maig del mateix 1924 el Rei passarà pels pobles en direcció a TGN. Ha anat primer a BCN per inaugurar la Fira de Mostres i s'atansarà a la capital eclesiàstica al banquet que li ofereix el Cardenal-Arquebisbe. El mateix 18 en què Alfons XIII s'oxigena a l'autòdrom i hipòdrom de Sitges el Ple altafullenc acorda “cortar mata para colocarla en el arco de triunfo que se levantará en la carretera”. Oli en un llum perquè al següent es llegeix la felicitació de part del governador civil. Com un excursus, no podem deixar de fer avinent que a l'any següent, el 12 d'abril l'esdeveniment de pas per la carretera —trencament de rutina per als altafullencs— l'aporta “la prueba de autos de Barcelona a Valencia” organitzada pel Real Moto Club de BCN.

Sovintejaven les adhesions municipals a aquella Monarquia que havia abandonat la pròpia condició de constitucional per la regressió en Directori. Així, aquell mateix maig de 1924 l'avi / alcalde s'ha de desplaçar a govern civil de TGN amb el segell municipal per estampar-lo i signar en l'àlbum que aplegà tots i cadascun dels alcaldes dels ajuntaments espanyols, per iniciativa de l'alcalde de Madrid; a qui fins i tot van girar per postal 5 ptes per la subscripció en aquell unanimitat.

La crisi del Règim es devia aguditzar el gener de 1925 ja que el dia 22 el ple municipal altafullenc s'incorpora a la campanya municipal de “adhesión y desagravio a

S.M. el Rey”. Campanya que culminà el dia primer de febrer a BCN amb la “Manifestación de adhesión a la Patria y el Rey”; hi van convergir una expedició formada per l'alcalde, tres regidors, el secretari i l'algutzil, que hi arribà en tren baixant a Gràcia pel c) Aragó i concentrant-se a la rambla de Catalunya, d'acord amb una distribució per províncies. Dins la campanya, els súbdits d'Alfons XIII podien signar targetes d'adhesió; que van atraure a 63 altafullencs.

Al setembre del mateix crític 1925 el secretari anirà a recollir a la delegació governativa del Vendrell “las medallas conmemorativas del homenaje a S.S.M.M.”. Finalment, el 3 de desembre, el Directori esdevindria Civil, assajant una sortida de la pròpia crisi.

Al registre de sortides llegim l'anotació que a les 10 del matí del 28 d'octubre de 1927 els carabiners lliures de servei retrans honors “al paso de S.S.M.M.”.

Per completar la parella reial a la presidència de les sessions, el 27 de maig de 1927 adquireixen a la Creu Roja un retrat de “Su Majestat la Reina” (Victòria-Eugènia de Battenberg, neta de la reina Victòria i padrina de Felip VI). Deu dies abans, tanquen el cicle de telegrams (orquestrats) a Alfons XIII felicitant-lo per les noces de plata de la seva coronació.

Les “virtuts” reconegudes al Capità General Barrera

Primo de Rivera passà, mitjançant cop d'Estat incruent i assentit, de capità general de Catalunya a cap del Directori. El seu successor fou Emilio Barrera y Luango. Figura central, doncs, del Règim per als catalans addictes; que el fan objecte de contínues mostres d'elogis ditiràmics i sol·licituds de concessions de relleu públic per part del Rei.

El primer testimoni el localitzem el 24 de maig del recurrent 1925, quan “en premio a su obra pacificadora realizada durante el tiempo de su acertada gestión al frente de la 4ª Región, con la satisfacción del Gobierno y la gratitud de los catalanes” demana al Rei “una Distinción Excepcional, la máxima posible”. El 27, adrecen la copia de l'acta al “Mayordomo Mayor S.M.”

El 18 d'abril de 1926 en l'argumentació de suport a la iniciativa de l'ajuntament lleidetà d'Algüaire de fer-lo “Hijo Adoptivo” (imagino que de cada poble i ciutat) podem llegir, explícit i sencer, el que ara en diríem “el relat” legitimador del Regim —el qual particularment em sona premonitori del que calcà la llarga Dictadura polimòrfica franquista. El secretari fa dir a l'avi aquest discurs dels mèrits del “provincial” Capità General Barrera: “con su tacto, talento y clara percepción de cuantos males afectaban a Cataluña antes del trece de Septiembre de mil novecientos veinte y tres, ha conseguido destruir por completo el terrorismo que en esta Región era un mal crónico y se enseñaba en España entera; hizo cesar aquel estado de intraquili-

dad, de huelgas anárquicas y revolucionarias que tenían completamente paralizados la industria y el comercio, y normalizó el trabajo hasta el punto de disfrutar hoy de una paz y tranquilidad que nunca habíamos gozado”. L’acta de l’acord, en còpia certificada, la fan arribar a l’ajuntament de TGN “para constituir el Álbum para el homenaje”.

Quines dades comparatives tenim sobre els moviments de vagues per tal de justificar el fre que assolí el Directori? El volum del vilafranquí de la URV, l’historiador Ramon Arnabat Mata, “Asocias y seréis fuertes. Sociabilidades, modernizaciones y ciudadanías en España, 1860-1930 ens dóna la resposta general: en l’índex de vagues: 1923: 143; 1924: 34; 1925: 71; 1926: 26; 1927: 84; 1928: 83; 1929: 66.

Amb la fi del Règim, durant l’anomenada “Dictablanda” de 1930, l’índex vaguístic esclata amb un 293, superant els 290 de 1920 —les dues xifres más altes de la sèrie 1905-1931, on el 1913 marca la referència d’índex 100. El primer anys republicà, 1931, representa amb 280 d’índex la medalla de bronze de conflictivitat tabulada a la pàg. 371. On ens esperen els % de vagues guanyades.

Per tal de singularitzar Catalunya tenim la mitjana entre aquell 1913 i 1929 de densitats territorials vaguistes, segons les actuals CCAA: en les dues magnituds elaborades per Ramon Arnabat, Catalunya ocupa el tercer lloc; i sempre Astúries el primer.

La culminació de l’escenografia de Règim s’escaigué en la proximitat del Vendrell el 28 de juliol de 1926 quan l’avi Cisco, com a alcalde acompanyat del secretari, participa en la rebuda i processó amb el general Barrera. I en la centralitat de BCN, en l’homenatge del 5 de juny de 1927 a BCN; llavors els desplaçats van ser el segon tinent d’alcalde Marca i el secretari Sagarra.

Don Miguel Primo de Rivera y Orbaneja, “Bienhechor de la Patria”

La rècula de vincles de servituds amb les cúpules de la Monarquia del Directori a Catalunya arriba per força al Dictador. La cosa no es feia per poc, així que el 4 de setembre de 1924, clarament relacionat amb el segon aniversari del cop d’Estat, acorden aportar 10 ptes “al Monumento Nacional al Excmo. Sr. Marqués de Estella”. També 10 ptes a l’alcaldia de TGN, el 18 d’octubre, com a quota municipal de subscripció a la iniciativa de la de Madrid “con objeto de ofrecer al Excmo Sr. Marqués de Estella, Presidente del Directorio Militar las insignias de las Grandes Cruces de San Fernando y del Mérito Militar”.

El més gran èxit polític-militar del Règim prou que té ressò al ple altafullenc i suposà que el 3 de novembre de 1925 “La Corporación Municipal acuerda por unanimidad conceder el título de Bienhechor de la Patria” a qui cal suposar. La iniciativa havia sorgit de l’alcalde de Linares. I l’acord el fan arribar per telegrama al propi Dic-

tador, al promotor, al delegat governatiu del Vendrell, “así com a todos los Poderes Públicos para que confirmen este nombramiento así el sentir de la Nación”. Aquella fita històrica és així expressada, sempre adjudicada a les paraules de l'alcalde Francesc Blanch Vergés: “por la gloriosa página que acaba de escribir derrotado al enemigo africano en Alhucemas y Nadir, poniendo el prestigio de España en el puesto que en su tiempo tuvo en la Historia”. Val a dir que aliats amb França, el 8 de setembre de 1925, a la badia d'Al Hoceima (Alhucemas), es posà a prova el primer desembarcament aeritransportat de la història militar. Era la rèplica al desastre d'Annual del 22 de juliol de 1921 i on nasqué el mite dels èxits militars africanistes —mortals per a qualsevol experiència democràtica a Espanya— ja que Primo en fou el comandant en cap, Sanjurjo —el conspirador crònic contra la futura República— el cap executiu i vet aquí que Franco hi entrà com a coronel de la legió i en sortí com a general de brigada.

271 adhesions al “plebiscito nacional” d'agost de 1926

Durant 3 dies d'agost —l'11, 12 i 13— es desplega el “plebiscito nacional” a cada població i ciutat del Règim per tal de legitimar-se, ara com a Directori Civil. A Altafulla es constitueix una mesa presidida pel segon del cartipàs municipal Sebastià Miracle Vallvé – amb el tercer, Samuel Marca, com a suplent. Els vocals van sumar fins a sis: Jaume Rimbau, Enric Vallvé, Ramon Pedrol Cañellas, Josep Virgili Planas, Josep Solé Salvat, Mèlit Recasens.

Els resultats són tramesos cada dia per telegrama arribat, en celeritat per tren, a govern civil. Després de la participació durant aquells tres dies de ple agost foren fins a 271 els altafullencs adherits en plebiscit al Règim, lògicament només homes i majors de 25 anys.

El Règim no desaprovava cap ocasió per enaltir el patriotisme, celebrant èxits que s'atribuïa i amplificava; com per exemple la cèlebre fita de l'aventura de l'hidroavió Plus Ultra. Retornats del viatge, el 9 de febrer del mateix 1926, una reial ordre, diligentment lliurada des de l'ajuntament als mestres, establí que havien de fer classe de geografia explicant la ruta en fins a 7 etapes que havien seguit els 3 aviadors i un mecànic comandats per Ramón Franco per cobrir el trajecte de La Rábida a Buenos Aires. Viatge transatlàntic amb un únic aparell començat el 22 de gener i acabat el 10 de febrer.

El c. del Forn convertit en el de “La Paz del Protectorado”

Aquell desembarcament a la badia d'Alhucemas decantà la guerra del Rif; closa el juliol de 1927. El primer reflex del conflicte el llegim a l'acta de la permanent del 7

de setembre de 1924 en l'acord de “remitir directamente quince pesetas a cada uno de los soldados hijos de esta villa que están en África”. En la consulta dels llibres de registres de sortides municipals i d'expedients de les lleves no els hem localitzat. El destí habitual dels altafullencs són els regiments Badajoz o Almansa; i com a més llunyans Cartagena, Maó o Cuatro Vientos.

El ple del 4 d'octubre de 1927 ens pot indicar que potser alguns dels soldats altafullencs mobilitzats per a la guerra del Rif en van ser víctimes. Ja que renunciem a les festes en benefici dels supervivents “porque al obsequiar estos ocasiona tristeza a las familias que perdieron la vida por la patria en dicha campaña de Marruecos”. Però finalment s'han d'ajustar a les instruccions oficials de celebració de la “Paz del Protectorado África”; que a més de a les circulars del govern civil són fixades als BOE de 27 de setembre i 5 d'octubre. I ve't aquí que el ple del 9 les assumeix amb tot un ampli repertori: en ple 12 d'octubre —des de 1918 Fiesta de la Raza— a les 15 h. organitzen “una suculenta merienda a los supervivientes de África”, seguit d'un ball de gralla —“acuerdan comprar una dulzaina”—, així com “invitar al vecindario a poner colgaduras e hilar el Pabellón Nacional”. Les celebracions van continuar l'endemà amb l'assistència corporativa a la missa de difunts “en sufragio de los que dieron la vida en las campañas” i de Te Deum “por el feliz término de la campaña”. I com a acord transcendental el canvi de nom del c) del Forn, sempre unint la plaça on ubiquem l'Ajuntament a la plaça on ubiquen l'església, que passava a dir-se “calle La Paz del Protectorado”. Un telegram lliurat el mateix 12 per tren fa arribar al general Sanjurjo l'acord municipal; i la memòria dels actes dels dies 12 i 13 d'octubre de 1927 la rep el govern civil puntualment.

En el previsible acord “de adhesión al homenaje al Ejército por la feliz terminación de la guerra de Marruecos”, no s'estan de recordar-nos els grans noms propis militars que ja hem avançat, però en to retòric: “ensalzar la labor desplegada por los generales Primo de Rivera y Sanjurjo”—cognoms que portaran cua.

Dimissió de l'alcaldia: pas a regidor ras.

El 24 de febrer de 1926 ja havia presentat la seva voluntat de dimitir al governador civil; no li acceptà. Finalment sí que li l'admet en comunicació del 15 de març de 1928, provocant el ple del 20 on, per ordre governativa, cal nomenar nou alcalde i Francesc Blanc Vergés continua com a regidor ras, fora de la permanent de tres. Hi és elegit alcalde successor, per 4 dels 7 vots, el primer tinent d'alcalde ja president del ple, Sebastià Miracle Vallvé. Però al cap de quatre plens també dimiteix; se'n va i ocupa la seva plaça al ple Mariano Sordé Gual.

Som al 30 d'abril de 1928 i l'elegit com a tercer alcalde del règim del Directori a Altafulla serà Martí Inglès Ramon, per 6 vots, contra 1 a Samuel Marca. Inglès havia

entrar al ple el primer dia del mes, a 2/4 de 12, suplint la baixa per mort el 26 de febrer de Rafael Farré Sanromà.

El regidor exalcalde continua fins al penúltim ple del règim, el 22 de gener de 1930. El 28 marca la data final del Directori Civil de Primo de Rivera de la monarquia d'Alfons XIII.

El 28 de febrer, com a alcalde en funcions, Martí Inglès aplica l'art.9 del reial decret del 15; ha d'acollir els "proclamados Concejales" el dia abans. Eren Pere Pilón Sterling, Josep Punsoda Balaña, Francesc Plana Sonet i Baldomero Boronat Rovira, com a representants dels majors contribuents; equilibrats amb uns altres quatre regidors procedents de les eleccions municipals votant els homes de més de 25 anys el 1917, 1920 i 1922: els destituïts pel Directori, Manuel Farreras Esteve (83 vots al seu districte), Josep Virgili Plana (83 vots), Artur Boronat Capdevila i José Ferré Guasch (189 vots al districte únic). Per sis vots elegeixen Josep Punsoda Balaña, qui restarà com a alcalde fins el 15 de febrer de 1931.

(*) Entre el 13 i el 17 de setembre de 1923 actua un Directori provisional, que esdevé definitiu fins el 3 de desembre de 1925; a partir del qual, fins al 28 de gener de 1930, es transforma en Directori Civil.

Així és descrit el règim al propagandístic "Manual de historia de España. Primer grado" editat per l'Instituto de España el 1939: "Por entonces (Mussolini y el fascismo), en España tomó el poder el General Primo de Rivera, padre de José Antonio, y se proclamó Dictador. Primo de Rivera pacificó Marruecos, llevó a feliz termino las grandes Exposiciones de Barcelona y Sevilla y dió impulso a las obras públicas, favoreciendo el progreso de España".

Més d'assaig d'historiogràfic enciclopèdic, les tesis sobre règim dictatorial i dels seus propòsits i realitats, exposades al tom V de "Historia de España y América" (1971-1974) dirigides per Jaume Vicens Vives —que traduïm: "El govern del dictador —mancat de perspectives— es sostingué durant set anys mercès a l'onada de prosperitat mundial coincident al seu adveniment al poder. Sense ella el seu règim patriarcal i arbitrista s'hauria descompost al primer entrebanc. Els fermes pilars del seu règim foren l'Exèrcit d'Àfrica, l'aristocràcia latifundista d'Andalusia i Castella i les altes jerarquies eclesiàstiques.

(...) Sota la sordina imposada per la censura, els problemes crucials d'Espanya —l'econòmic-social, l'administratiu, el militar, l'intel·lectual i el regional— van continuar plantejats amb la mateixa cruesa que al propi 1923. Per aquesta causa, en la cúspide del seu omnímode poder, Primo de Rivera estava sol, desesperadament sol"

I com tercera opinió valorativa, la del logògraf vilafranquí Antoni Sabaté Mill a "Un any a conlallum. La Vilafranca de 1928" (1979): "Es tractava d'una dictadura relativament benigna i no del tot esterilitzant. El fet de coincidir cronològicament amb el feixisme de Mussolini, va induir a buscar concomitàncies entre els dos sistemes totalitaris. Si van existir de part espanyola, foren totalment tendencials i heterodoxes"

(**) Finalment l'acord de 3 de març de 1936 no fou aplicat; ja que no consten al llibre d'ingressos de la comptabilitat de l'any les mil pessetes de sanció a cadascun dels dos alcaldes de la Dictadura de Primo —per una suposada no liquidació dels pressupostos que els pertocaven. Llibre d'ingressos, ara a l'abast de consulta, mercès a la feina classificatòria de l'arxiu municipal de la doctora Patrícia Terrados.

La saga de Ca Manel Roig a principis 1890s: al centre, de nen, l'hereu Francesc Blanch Vergés (12-VIII-1883 / 2-VIII-1941) futur primer alcalde de la Dictadura de Primo de Rivera. A la seva dreta la mare Engràcia Vergés Serret (1851-1916), el seu pare Ramon Blanch Roig (1855-1928), regidor de la Monarquia constitucional d'Alfons XIII, i la germana Josepa (1885-1892). A la seva esquerra, l'àvia Teresa Pallarès Urgell (1834-1906), l'avi Manuel Blanch Roig (1833-1902), alcalde electe de la Monarquia d'Amadeu de Saboya, i la seva filla petita Teresa (n. I-1874)

Francesc Blanch Vergés